

діяльності); конструктивні (уміння виявляти і планувати найбільш раціональні форми, методи, прийоми педагогічної взаємодії); організаторські (уміння встановлювати зв'язки, контакти, організовувати навчання й виховання); комунікативні (уміння налагоджувати спілкування в освітньому процесі); дослідницькі (уміння працювати з першоджерелами, володіння методиками педагогічного дослідження); спортивно-технічні (що включають удосконалення специфічних методичних умінь майбутніх фахівців) [10].

Наведений розгляд не вичерпує всіх аспектів проблеми професійно-психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів. До перспективних напрямів подальших наукових пошуків належить розробка методичних основ формування й розвитку професійно-педагогічної компетентності викладача в умовах сучасної системи освіти, післядипломної педагогічної освіти, самоосвіти тощо.

Література

1. Головань М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. Головань // Вища освіта. – 2008. – № 3. – С. 23–28.
2. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія / О.І. Гура. – Запоріжжя : ГУ “ЗІДМУ”, 2006. – 332 с.
3. Кожевников В. Поняття “Компетентність” у педагогіці / В. Кожевников // Директор школи. Україна. – 2008. – № 5. – С. 50–54.
4. Володько Т. Професійно-педагогічна компетентність майбутнього учителя / Т. Володько // Рідна школа. – 2005. – Листопад. – С. 5–7.
5. Коць О.М. Комунікативна компетентність, як складова професіоналізму майбутнього педагога / О.М. Коць // Практична психологія та соціальна робота. – 2008. – № 3. – С. 23.
6. Кучаев Р.М. Экспериментальное обоснование формирования знаний в области информационных технологий / Р.М. Кучаев // Высшее образование сегодня. – 2007. – № 8. – С. 45–49.
7. Локшин В. Професійна компетентність фахівців з управління в соціокультурній сфері як технології модернізації вищої освіти / В. Локшин // Рідна школа. – 2006. – Квітень. – С. 54–55.
8. Освітні технології у школі та вузі: матеріали наук.-практ. конф. / [за наук. ред. О.М. Пехоти]. – Миколаїв : МФ НАУКМА, 1999. – 234 с.
9. Родигіна І. Компетентісно спрямований педагогічний процес / І. Родигіна // Директор школи. Україна. – 2008. – № 5. – С. 45–49.
10. Садон Е.В. Профессиональные компетенции как психологический фактор деловой карьеры выпускника вуза / Е.В. Садон, Е.А. Могилевкин // Высшее образование. – 2008. – № 10. – С. 28–32.
11. Семенова Е.В. Исследование динамики содержательных компонентов профессионалогии высшего физкультурного образования / Е.В. Семенова, Л.М. Куликов // Высшее образование. – 2008. – № 2. – С. 76–80.
12. Фендель Т.В. Организационно-педагогические условия компетентностного подхода в профессиональном становлении специалистов по физической культуре и спорту / Т.В. Фендель // ТПФК. – 2008. – № 12. – С. 60–63.
13. Чемерис І. Нові вимоги до спеціаліста: поняття компетентності й компетенції / І. Чемерис // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 84–87.

ЧОРНІЙ В.Я.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ

Інноваційні процеси у сфері вищої освіти вимагають від майбутніх фахівців високого рівня професійної компетентності для виконання професійної діяльності. Сьогодні вкрай потрібні кваліфіковані кадри, які

володіють не лише професійними знаннями, уміннями та навичками, а й особистісними якостями, які є необхідними для розвитку економічних відносин і прийняття обґрунтованих комплексних соціально-економічних рішень. Професійне спілкування – один з основних компонентів професійної підготовки. Оскільки мова виражає думку, є засобом пізнання та діяльності, то правильному професійному спілкуванню людина вчиться все своє життя. Знання мови в професійній сфері підвищує ефективність праці, допомагає краще орієнтуватися в професійній ситуації.

Питання формування готовності до професійного спілкування випускників ВНЗ економічного профілю досліджували російські вчені Г.В. Бороздіна, Н.М. Власова, З.С. Смелкова. Праці українських науковців Г.М. Сагач, В.А. Лівенцової присвячені висвітленню процесів формування комунікативної культури фахівців економічної сфери. Проте в психологічних та педагогічних дослідженнях не розкрито практичних механізмів формування готовності до професійного спілкування майбутніх банківських працівників. Такий стан речей свідчить про необхідність проведення цілеспрямованих досліджень у зазначеному напрямі.

Мета статті – обґрунтувати та проаналізувати зміст психолого-педагогічних умов удосконалення якості професійного спілкування майбутніх фахівців банківської сфери.

Аналізуючи результати констатувального етапу експерименту, ми прийшли до розуміння необхідності активного підбору навчального матеріалу та створення сприятливих умов для його засвоєння. Відзначимо, що суттєвий потенціал має розробка системного комплексу психолого-педагогічних умов, які впливатимуть на всі компоненти готовності (мотиваційний, когнітивний, операційно-дійовий). Отже, під педагогічними умовами ми розуміємо введення спеціально розроблених додаткових чинників, які відповідають меті (формування належного рівня готовності до професійного спілкування майбутніх фахівців фінансово-економічної сфери) та позитивно впливають на весь навчально-виховний процес. Виокремлюючи психолого-педагогічні умови, ми брали до уваги наукові дослідження про: доцільність додаткових засобів формування комунікативної активності як невід'ємної частини людської культури; про необхідність введення сукупності різнопланових факторів, необхідних і достатніх для виникнення, функціонування й зміни наявної системи. Таким чином, у ході дослідження було висунуто робочу гіпотезу, що введення в навчально-виховний процес ВНЗ фінансово-економічного напрямку психолого-педагогічних умов сприятиме суттєвому підвищенню загального рівня готовності майбутніх фахівців до професійного спілкування. До них віднесено:

- впровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес;
- застосування діяльнісно орієнтованого підходу при вивченні гуманітарних дисциплін;

- поглиблення професійної спрямованості у викладанні іноземної мови;
- використання психолого-педагогічних тренінгів при вивченні навчальних дисциплін гуманітарного циклу.

Вважаємо, що впровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес матиме суттєвий позитивний ефект щодо формування готовності показників мотиваційного та операційно-дійового компонентів готовності майбутніх фахівців фінансово-економічної сфери до професійного спілкування. Зазначимо, що існує два основних підходи до трактувань наукової категорії “інформаційні технології”: у першому випадку мова йде про інформаційні технології як процес навчання, а в другому – про використання інформаційних технологій у навчанні. Нам імпонують погляди В.І. Клочка, який розглядає інформаційні технології як “систему сучасних методів, засобів, організаційних форм, що використовуються для цілеспрямованого створення, збереження, обробки, представлення і використання інформації в навчанні” [4, с. 21].

Професійна підготовка майбутніх фахівців, що працюватимуть у фінансово-економічній сфері за допомогою інформаційних технологій, має на меті навчання у процесі інтелектуального партнерства. Розглядаючи відомі на сьогодні інформаційні технології, Н.В. Апатова [1, с. 173] виділяє такі найважливіших характеристик: типи комп’ютерних навчальних систем (навчальні машини, навчання й тренування, програмоване навчання, інтелектуальне репетиторство); навчальні засоби, що використовуються (навчання через відкриття, мікросвіти, гіпертекст, мультимедіа); інструментальні системи (програмування, текстові процесори, бази даних, інструменти показу, авторські системи, інструменти групового навчання). До інформаційних технологій, які активно використовуються в навчальному процесі підготовки майбутніх фахівців у Львівському інституті банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, належить: мультимедійні системи, електронна пошта.

Виокремлюючи цю умову, ми враховували такий постулат: використання комп’ютера на заняттях не повинно вимагати від викладачів і студентів спеціальних знань з програмування, а давати можливість працювати в простому та зрозумілому середовищі. Саме такою простою в користуванні та загальнодоступною є програма PowerPoint, яка входить до складу стандартних офісних програм і призначена для створення презентацій. Використання Microsoft PowerPoint, як показує наш власний досвід, суттєво спрощує та сприяє інтенсифікації навчально-виховного процесу з методики викладання дисциплін гуманітарного циклу (“Українська мова (за професійним спрямуванням)”, “Іноземна мова”, “Психологія і педагогіка”, “Ділова іноземна мова”, “Планування та управління кар’єрою”, “Професійна іноземна мова”).

Повна реалізація зазначеної психолого-педагогічної умови дасть можливість звільнити викладачів від необхідності використання плакатів, графопроекторів, аудіо- та відеотехніки. Висока кольорова якість

зображення, динамічність, використання відеосюжетів та електронної дошки дає змогу викладачеві змоделювати цікаве й насичене заняття, підвищити пізнавальний інтерес студентів до дисципліни, перевести зовнішню мотивацію навчання у внутрішню, активізувати творчу діяльність та підвищити рівень готовності до професійного спілкування.

Психолого-педагогічна умова впровадження діяльнісно орієнтованого підходу при вивченні гуманітарних дисциплін безпосередньо впливає на формування показників (знання в галузі професійного спілкування; іншомовна комунікативна компетентність) когнітивного (інтелектуального) компонента готовності до професійного спілкування. Доцільність її впровадження зумовлена необхідністю тісного взаємозв'язку в тріаді “знання – уміння – навички”. Зокрема, Загальноєвропейською радою з мовної освіти за основу прийнято діяльнісно орієнтований підхід, який сприяє вивченню матеріалу з використанням репродуктивних, продуктивних і творчих методів та розкриває мовленнєву діяльність. Ми переконані, що в процесі навчання такі знання та способи їх застосування інтеріоризуються, тобто стають внутрішнім надбанням особистості й набувають розумової форми, тобто існують як навички та вміння. Зазначимо, що механізм усвідомленого оволодіння знаннями до рівня навичок та вмінь набув обґрунтування в теорії поетапного формування розумових дій, що здійснюється через дії, які доводяться до розумової форми.

Основним засобом для оволодіння мовою (як іноземною, так і рідною) є мовне середовище з усіма лінгвістичними та паралінгвістичними складниками. Усі практичні вправи при вивченні навчальних дисциплін (“Українська мова (за професійним спрямуванням)”, “Іноземна мова”, “Риторика”) розроблялися з метою розвитку комунікативних умінь з акцентом на реалізацію тріади “знання – уміння – навички” майбутніми фахівцями фінансово-економічної сфери. Зокрема, при вивченні студентами навчальної дисципліни “Іноземна мова” за допомогою збудження центрів головного мозку, що відповідають за пам'ять ми досягали не тільки збільшення кількості одиниць запам'ятовування, а й удосконалення якості зазначеного процесу. Як результат – аудіювання переросло з окремого виду діяльності в допоміжний, із цілі – в засіб удосконалення та поглиблення набутих раніше навичок та вмінь.

Для практичної реалізації цієї психолого-педагогічної умови було розроблено систему вправ для аудіювання, яка передбачала таке: перед введенням матеріалу для аудіювання подається мотиваційна опора у вигляді запитань до теми, розмова щодо назви тексту; безпосереднє прослуховування матеріалу залежно від цілі: з паузуванням (при повторному прослуховуванні – навчанні усного діалогічного мовлення); без паузування (під час безпосереднього навчання аудіювання); прослуховування матеріалу з одночасним занотовуванням його під час пауз (навчання письма); прослуховування з опорою на текст, який поданий як роздатковий матеріал (навчання читання); прослуховування матеріалу з подальшим виконанням

завдань (навчання усного монологічного мовлення); безпосередня перевірка розуміння, тобто робота над навчанням аудіювання.

Переваги використання діяльнісно орієнтованого підходу при опануванні як іноземної, так і української мови полягають у такому: навчання навичок аудіювання та говоріння з використанням великого лексичного матеріалу за короткий проміжок часу; зменшення психологічного навантаження на студентів; створення невимушеної атмосфери, підвищення комунікативності. Цей підхід дасть змогу фахово підійти до вивчення гуманітарних предметів та виділити закономірності в граматиці, розуміння яких логічно спростить складність вивчення, а також сприятиме розвитку показників когнітивного (інтелектуального) компонента готовності до професійного спілкування.

Введення такої психолого-педагогічної умови, як “поглиблення професійної спрямованості у викладанні іноземної мови”, насамперед, зумовлено великим потенціалом, яким володіє іноземна мова у процесі формування готовності до професійного спілкування. Унаслідок особливостей професійної діяльності та міжнародного поділу праці фахівці банківської сфери часто перебувають у відрядженнях за кордоном, підвищуючи свій кваліфікаційний рівень. На цій основі І.А. Зимня [2] акцентує увагу на тому, що іноземна мова у ВНЗ виступає не тільки засобом спілкування й залучення особистості до культурних та історичних цінностей, а й сприяє розвитку пізнавального інтересу, задоволення комунікативних потреб, самовираження та саморегуляції при розв’язанні професійних завдань. Науковці (С.В. Гапонова, Л.П. Кадченко, І.В. Сусліна) розглядають професійну спрямованість викладання іноземних мов як вагомий дидактичний засіб, що посилює не тільки операційно-дійовий компонент готовності, а й стимулює розвиток внутрішньої мотивації студентів. Виходячи із цього, вважаємо, що з першого курсу вивчення іноземної мови необхідно створити у студентів внутрішнє бажання до практичного оволодіння нею як засобом професійно орієнтованого спілкування, роль якого зростає щороку. У студентів має бути сформована сукупність таких умінь: вести бесіду іноземною мовою; перекладати літературу за спеціальністю; в усній та письмовій формі висловлювати свої думки іноземною мовою; писати ділові листи, анотації іноземною мовою; використовувати іноземну мову в повсякденному житті та в процесі навчання.

Отже, викладання іноземної мови можна розглядати як окремий випадок спілкування, що передбачає зближення навчальної ситуації з реальним спілкуванням іноземною мовою. Посилення професійно-практичної спрямованості процесу викладання майбутнім банківським працівникам іноземної мови стимулюватиме пізнавальний інтерес, посилить бажання поглибити теоретичні знання та практичний досвід у сфері майбутньої діяльності спілкування на основі іноземної мови.

Відповідно до наукових досліджень Л.П. Кадченко [3], навчальна інформація, яка використовується в процесі викладання студентам ВНЗ

іноземної мови, повинна мати професійно орієнтований характер. Тільки тоді, на думку автора, зміст навчального предмета відповідатиме професійним інтересам майбутніх фахівців, стимулюватиме позитивну мотивацію до вивчення іноземної мови, поглиблюватиме міжпредметні зв'язки із загальноорозвивальними й спеціальними дисциплінами, виступатиме засобом підвищення їх готовності до професійної діяльності та спілкування. Таким чином, очевидним виступає той факт, що забезпечення професійної спрямованості виступає загально визнаною вимогою в моделюванні навчально-виховного процесу викладання іноземних мов майбутнім фахівцям фінансово-економічної сфери у вищих навчальних закладах.

Для практичної реалізації зазначеної психолого-педагогічної умови викладачам іноземної мови, які читають навчальні дисципліни “Іноземна мова” (1, 2, 3 семестри), “Ділова іноземна мова” (4, 5, 6 семестри), “Професійна іноземна мова” (7, 8 семестри), необхідно:

- формувати професійні інтереси студентів за допомогою підбору адекватної навчальної інформації;
- озброювати студентів сучасними способами та прийомами пізнавальної діяльності під час роботи з інформацією іноземною мовою;
- раціонально поєднувати колективну, групову форми роботи з іншомовною інформацією.

У ході дослідження встановлено, що в практичному ракурсі викладачам Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України доцільно звертати особливу увагу на висвітлення таких розмовних тем, як: діяльність банку в цілому (зробити презентацію з використанням мультимедійних засобів), відкриття рахунку, оформлення депозиту, користування банківським кредитом, обмін валюти.

Психолого-педагогічна умова “використання психолого-педагогічних тренінгів при вивченні навчальних дисциплін гуманітарного циклу” спрямована на розвиток показників (комунікативні вміння; рефлексія та самовдосконалення професійного спілкування) операційно-дійового (виконавського) компонента готовності до професійного спілкування. Виокремлюючи зазначену психолого-педагогічну умову, ми виходили з того, що одне з основних завдань підготовки фахівців, які працюватимуть у фінансово-банківській сфері економіки, полягає в розвитку навичок та вмінь грамотно спілкуватися.

Застосування психолого-педагогічних тренінгів у навчально-виховному процесі ВНЗ зумовлене їх економічністю та ефективністю порівняно з індивідуальною роботою. Науковці (І.О. Блинова, Є.В. Сидоренко, С.С. Харін) наводять ряд позитивних моментів використання в навчальному процесі психолого-педагогічних тренінгів. Вони стверджують, що у студентів, які взяли участь у дослідженні, підвищилася активність, упевненість у собі, незалежність; покращилася рефлексія. Саме навчальний психолого-педагогічний тренінг забезпечує високу пізнавальну та комунікативну активність студентів. Зазначимо, що тренінги мають

важливе значення в процесі покращення спілкування, сприяють самореалізації особистості та підвищують творчий потенціал майбутнього менеджера. Тренінг, на думку І.В. Вачкова [6], дає змогу реалізувати необхідні умови для розвитку професійної та особистісної самосвідомості, а також актуалізувати ресурси, ставлення до світу й до інших людей. Л.А. Петровська переконана, що тренінг – це “засіб впливу, спрямований на розвиток знань, соціальних установок, навичок і досвіду в галузі міжособистісного спілкування, засіб розвитку компетентності в спілкуванні, засіб психологічного впливу” [5, с. 9].

Тренінгові заняття ми розглядаємо як інтенсивний і досить короткий курс навчання, що сприяє підвищенню готовності до професійного спілкування та оволодіння майбутніми фахівцями фінансово-економічної сфери певними практичними навичками, які будуть необхідні для успішної реалізації професійної діяльності. Участь у тренінгу передбачає можливість зосередитися на засвоєнні студентами специфічних способів поведінки та виробленні оптимальних шляхів виходу зі складних комунікативних ситуацій. Саме завдяки участі в тренінговій групі майбутні фахівці набувають професійного досвіду, прогнозуючи шляхи виходу з проблемних ситуацій, та демонструють оптимальні зразки розв’язання навчальних ситуацій. Особистий досвід у галузі організації та проведення психолого-педагогічних тренінгів дає можливість виділити найбільш перспективні методи активного навчання, які доцільно використовувати викладачам, а саме: міні-лекція, або коротке повідомлення; дискусія; мозковий штурм; рольові ігри; комунікативні вправи й завдання, аналітичні вправи; самопрезентації, презентації; імітаційні та ділові ігри; відеодемонстрації, відеолекторії.

Перед викладачами Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, які проводять тренінгові заняття для розвитку готовності до професійного спілкування, стоїть завдання так організувати спільну діяльність студентів, щоб були досягнуті найважливіші цілі навчальної діяльності. Отже, до основних цілей віднесено: сенсibilізацію навичок сприйняття; поглиблення відповідальності за самого себе; руйнування рольових стереотипів та відкрите висловлювання почуттів; усвідомлення власних мотивів діяльності; адекватне сприймання себе та інших учасників тренінгу; активний контакт і співробітництво з іншими членами групи; міжособистісна відкритість.

З метою практичної реалізації зазначеної психолого-педагогічної умови доцільно реалізовувати такі принципи: організації руху (принцип розвитку подій); організації простору (принцип метафоризації); організації часу (принцип транспективи). Організовуючи психолого-педагогічні тренінги, ми брали до уваги три основних аспекти особистості: когнітивний; емоційний; конативний (поведінковий). Когнітивний аспект дає можливість отримати нову інформацію за допомогою постановки дослідних завдань, які спрямовані на підвищення рівня проінформованості

в галузі спілкування. Емоційний – дає змогу включити переживання особистісної значущості отриманої інформації. Конативний аспект передбачає суттєве розширення поведінки майбутніх менеджерів через усвідомлення неефективності та небажаності деяких звичних способів поведінки під час спілкування. Відзначимо, що для ефективного формування готовності до професійного спілкування майбутніх менеджерів фінансово-економічної сфери потрібно не лише активізувати навчальну діяльність на основі використання психолого-педагогічного тренінгу, а інтегрувати всі можливі засоби, форми, методи в різних видах діяльності (лекції, семінари, практичні заняття з дисциплін комунікативного циклу). Вважаємо, що лише оптимальне поєднання всіх цих засобів дасть можливість отримати позитивний результат.

Висновки. У ході дослідження ми висунули робочу гіпотезу, що впровадження в навчально-виховний процес виокремлених та обґрунтованих психолого-педагогічних умов (упровадження інформаційних технологій у навчально-виховний процес; застосування діяльнісно орієнтованого підходу при вивченні гуманітарних дисциплін; поглиблення професійної спрямованості у викладанні іноземної мови; використання психолого-педагогічних тренінгів при вивченні навчальних дисциплін гуманітарного циклу) сприятиме підвищенню рівня готовності до професійного спілкування фахівців, які працюватимуть у банківській галузі. Психолого-педагогічні умови були покладені в основу моделі формування готовності до професійного спілкування майбутніх фахівців фінансово-економічної сфери. Перспективи подальших досліджень у зазначеному напрямі ми вбачаємо в розробці та впровадженні моделі формування готовності до професійного спілкування майбутніх фахівців фінансово-економічної сфери.

Література

1. Апатова Н.В. Информационные технологии в школьном образовании / Н.В. Апатова. – М. : Школа – Пресс, 1994. – 254 с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – Ростов н/Д : Феникс, 1997. – 480 с.
3. Кадченко Л.П. Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности средствами иностранного языка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л.П. Кадченко. – Харьков, 1992. – 173 с.
4. Клочко В.І. Нові інформаційні технології навчання математики в техн. вищій школі : дис. ... д. п. н. / В.І. Клочко ; Вінницький державний техн. ун-т. – Вінниця, 1998. – 396 с.
5. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг / Л.А. Петровская. – М. : МГУ, 1989. – 216 с.
6. Психология тренинговой работы: Содержательные, организационные и методические аспекты ведения тренинговой группы / И.В. Вачков. – М. : Эксмо, 2007. – 416 с.

ЧОРНОВІЛ І.С.

МІСЦЕ Й РОЛЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

Реформування вищої освіти України висуває нові вимоги до якості підготовки спеціалістів. Перш за все, це зумовлено прискоренням соціально-економічного розвитку суспільства, що характеризується